

Sobre Dràcula i altres vampirs

Carles Montpart Tura

Si hi ha una novel·la clàssica de vampirs, aquesta és, sens dubte, Dràcula, de l'irlandès Bram Stoker. Ara, la publicació de la traducció al català d'un extens estudi sobre aquesta obra ens dona peu a fer un breu repàs de la presència de la literatura vampírica a casa nostra.

Un personatge llegendari

"Si encara seguíssiu viu, Bram Stoker seria un home infeliç però innegablement ric. Seria ric perquè la seva novel·la *Dràcula* no s'ha deixat d'editar des que es va publicar per primera vegada l'any 1897. N'hi ha que diuen que es tracta del segon llibre més venut de tots els temps, només superat per la Bíblia. *Dràcula* s'ha traduït a moltes llengües, i la imatge del "comte" és familiar arreu del món. Forma part del terreny de la cultura universal: la capa negra, els ullals sagnants, el crit d'esglai..."

"Bram Stoker seria infeliç perquè la creació de la seva ploma ha estat sobrepasada i trivialitzada constantment per l'aparició del cinema, que ha escapat a la censura de l'autor gràcies a les seves produccions pòstumes. Una resposta freqüent a la pregunta "has llegit mai *Dràcula*?" és "no, però n'he vist la pel·lícula".

Aquestes són les paraules amb què l'estudiós anglès Clive Leatherdale encapçala la introducció del seu estudi *Dràcula. La novel·la i la llegenda* (Editorial Gregal, 2015), versionat al català pel jove traductor palauenc Albert Beteta Mas. Leatherdale, un dels màxims experts mundials en la figura de Dràcula, és autor també de *The*

Origins of Dracula, en la qual examina les fonts originals de Bram Stoker; de l'edició anotada de la novel·la *Dracula Unearthed* i de l'edició revisada d'una altra novel·la d'aquest autor, *The Jewel of Seven Stars*.

A *Dràcula. La novel·la i la llegenda*, una delícia per als amants de la literatura vampírica en general i de l'obra de Stoker en particular, Leatherdale aborda en detall, a la primera part, titulada "Orígens", la història de la figura del vampir, que ja trobem en moltes societats primitives d'arreu del món però

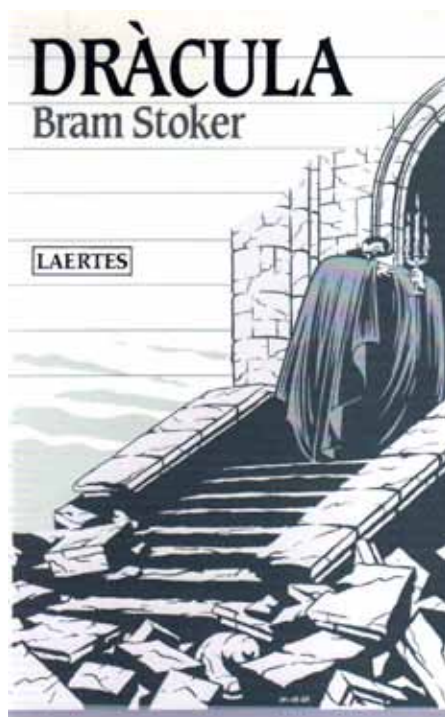
Clive Leatherdale

que pren especial relleu a diversos països de l'est i del centre d'Europa a partir dels segles XI i XII. El mateix terme "vampir", explica l'autor, prové del magiar *vampir* i dels derivats eslaus: *vapir* a Bulgària i *upuir* a Rússia i, malgrat que l'etimologia és confusa, sembla procedir de "xuclador de sang" o de "bevedor de sang". A partir d'aquests orígens, en què un ésser —també anomenat sovint *nosferatu*— es caracteritza pel retorn del món dels morts i per la necessitat d'alimentar-se de la sang de les seves víctimes, el vampir s'estén per tota l'Europa cristiana i es va associant a una simbologia malèfica que l'identifica amb el dimoni i el cabdill de les forces del mal. Serà obra del cristianisme, primer, i de la ciència, més endavant, promoure i donar a conèixer totes aquelles accions —especialment el fet de travessar el cor amb una estaca i tallar el cap del vampir— que intentin acabar amb el no-mort i retornin aquest mal esperit al regne definitiu de l'ultratomba. Més endavant, Leatherdale ens presenta un acurat recorregut per la introducció d'aquesta figura en la literatura i s'atura en detall en la biografia i l'obra de Bram Stoker, així com en la gènesi de la novel·la més famosa d'aquest autor, *Dràcula*, la qual dona vida per primera vegada a un personatge les característiques del qual acabaran sent la referència imprescindible dels posteriors vampirs literaris.

A la segona part de l'estudi, "*Dramatis personae*", el crític anglès entra a fons en l'anàlisi dels

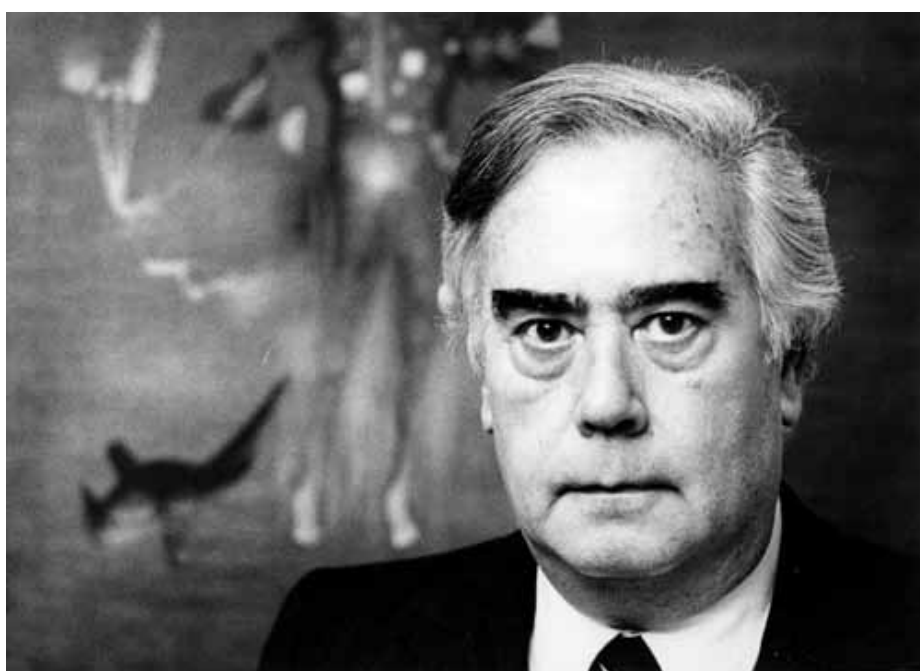
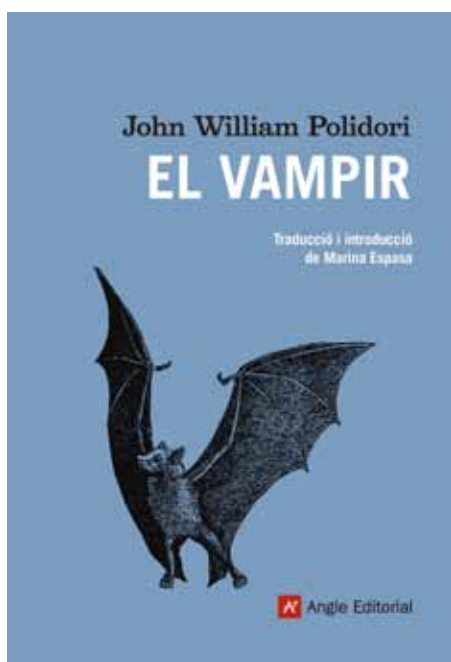
trets dels principals personatges de *Dràcula*. Leatherdale estudia els possibles models reals que Stoker va tenir presents per a la construcció del comte i n'avalua els aspectes fonamentals del model que va acabar definint. A continuació, repassa les figures

de Jonathan Harher, Van Helsing, Renfield, el Dr. Seward, Arthur Holmwood i Quincey P. Morris, pel que fa a l'elenc masculí, i de Lucy Westenra i Mina Harker pel que fa als personatges femenins, de tots els quals fa una precisa descripció.

Finalment, a la tercera part, "*Perspectives*", Clive Leatherdale s'endinsa en un terreny més pròpiament interpretatiu i ens ofereix diverses possibles lectures de *Dràcula*, en funció del contingut més eròtic i sexual de la novel·la —amb una aproximació freudiana inclosa—, de la simbologia cristiana de la sang, de les possibles relacions del contingut de l'obra amb el Tarot i, finalment, de l'anàlisi de la figura del comte en funció de les relacions de classe en la societat britànica de l'època de l'autor. L'estudi acaba amb aquestes paraules reveladores: "La creació de Bram Stoker s'ha apoderat de la imaginació del segle XXI d'una manera que no ha aconseguit cap altre ésser de ficció. *Dràcula* pertany a un grup selecte de personatges —Frankenstein, el mateix Sherlock Holmes, Mickey Mouse, Tarzan, James Bond— que han acabat formant part de la mitologia popular de la nostra època [...] Com es podria resumir l'atracció de la novel·la i la penetració del seu poder i la seva imatgeria? Alguns crítics han suggerit que *Dràcula* ens recorda el costat fosc de nosaltres mateixos; que a l'interior de cada un de nosaltres existeix una qualitat amagada, reprimida i ferotge a través de la qual ens veiem reflectits en el comte" (p. 322).

Joan Perucho

Literatura de vampirs

De la famosa novel·la de Bram Stoker, en tenim des de mitjan dels anys 80 una bona versió catalana, a càrrec de Sílvia Aymerich, *Dràcula* (Editorial Laertes, Els llibres de Glauco, 8, 1984), que s'ha anat reeditant periòdicament en diversos segells editorials. No hi ha excusa, doncs, per no haver de respondre, com deia Leatherdale, que hem vist la pel·lícula però no hem llegit la novel·la original.

Són també de lectura molt interessant dos títols clàssics de literatura vampírica que igualment podem llegir en català. Un d'ells és *El vampir*, de John William Polidori (Angle Editorial, 2013), amb traducció i encertat pròleg de Marina Espasa. L'obra, durant molt temps atribuïda erròniament a lord Byron, va ser una altra fruit literari —el més conegut és la novel·la *Frankenstein*, de Mary Shelley—

de la trobada que l'estiu de 1816 va reunir lord Byron, el poeta anglès Percy B. Shelley i la seva futura esposa, Mary Wollstonecraft, a la mansió Villa Diodati, a la vora del llac Lemán.

Polidori, que era el secretari personal de Byron, va col·laborar en la juguesca literària amb aquest breu relat, una història que ràpidament es va traduir a moltes llengües i que va desencadenar una autèntica febre vampírica a Europa. El relat, que com diu Marina Espasa és unànimement considerat com la primera fixació literària del mite del vampir, va influir sens dubte en el *Dràcula* de Bram Stoker. A més, *El vampir* també està a l'origen de l'altre títol que volem esmentar. Es tracta de *Carmilla*, de l'escriptor irlandès Joseph Sheridan Le Fanu (Editorial Laertes, Els llibres de Glauco, 6, 1984), en aquest cas en una traducció amb molts errors de Roser Berdagué —que no s'ha tornat a editar— i un documentat

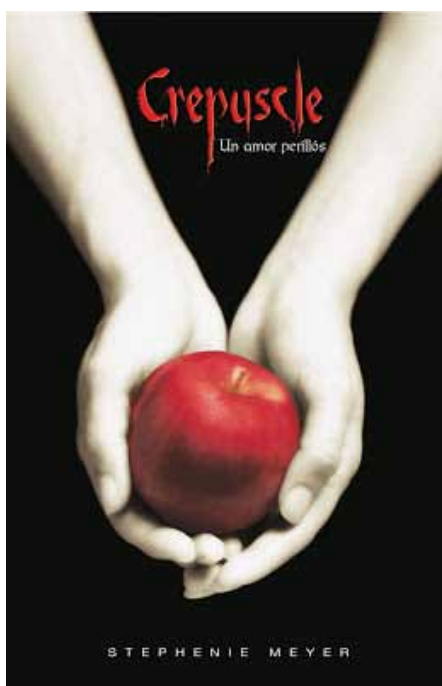
pròleg de Julià Guillamon. L'obra és especialment novedosa perquè situa per primera vegada el tema del vampirisme en el món femení i lèsbic.

Pel que fa a la literatura més moderna, és evident que el tema vampíric ha tingut una revifalla espectacular —amb l'ajut, per descomptat, de les versions cinematogràfiques— a partir de les novel·les de l'escriptora de Nova Orleans Anne Rice (*Entrevista amb el vampir*, Edicions B / Proa, 1999), però sobretot amb la saga de novel·les *Crepuscle*, de l'autora nord-americana Stephenie Meyer, de les quals també hem tingut puntual traducció catalana a l'editorial Alfaguara: *Crepuscle* (2008), *Lluna nova* (2008), *Eclipsi* (2008) i *A trenc d'alba* (2008), amb traduccions a càrrec de Laura Gelada (els dos primers volums i el quart) i Emma Piqué (revisada per Laura Gelada, el tercer volum). Una

saga que ha venut a tot el món més de cent milions d'exemplars, traduïts a una quarantena de llengües, i que ha tingut per públic, principalment, els lectors joves i adolescents.

Vampirs catalans

Quant als autors catalans, no podem dir que la literatura vampírica sigui gaire nombrosa. Si deixem de banda el conte "La xucladora", de Joaquim Ruyra, inclòs al recull *Marines i boscatges* (1903) i el de Pere Calders "Vinc per donar fe", del volum *Invasió subtil i altres contes* (1978), que s'inicia amb aquella frase tan típica de l'autor ("Quan van dir-me que al poble hi havia un vampir, vaig preocupar-me de seguida per la meva cosina Amèlia"), sens dubte la novel·la més elaborada —i divertida, en aquest cas— al voltant de la figura del no-mort és *Les històries naturals* (1960), de

Joan Perucho. Amb l'erudició, però també amb el sentit de l'humor i l'amenitat propis d'aquest autor, la novel·la ens presenta la figura del vampir Onofre de Dip —un vampir amb característiques clarament inspirades en la figura del comte Dràcula— i la persecució de què és objecte per part del naturalista Antoni de Montpalau i els seus ajudants en el marc de la Catalunya sota la guerra carlina de 1840. Al costat dels personatges de ficció, Perucho hi situa tot un seguit de figures històriques que accentuen, irònicament, la versemblança del relat. Precisament un d'ells, Ramon Cabrera, comte de Morella i cap de les tropes carlines, serà la víctima principal dels atacs del vampir al qual Montpalau, tot i ser de conviccions liberals, haurà de fer front i vèncer.

Una de les últimes aproximacions al tema dels vampirs en català, i en aquest cas també de

les vampiresses, és l'obra de l'escriptora de la Safor Gemma Pasqual i Escrivà, que amb la novel·la *Vampira* (Jollibre, editorial Santillana, 2016) recupera la figura llegendària del comte Estruc, un noble català empordanès del segle XII que un cop mort hauria tornat a la vida en forma de vampir. La novel·la, adreçada al públic juvenil, explica la història de la néta del comte, la Núria, una jove vampira que intentarà desbaratar els plans malèfics d'uns malvats que volen apoderar-se del món, al mateix temps que situa en primer pla —de manera una mica forçada i massa dependent de la realitat dels fets, al nostre entendre— un altre personatge històric tenebrós: Enriqueta Martí, coneguda com la vampira del Raval, una prostituta, proxeneta i assassina d'infants que finalment va ser detinguda l'any 1912 i assassinada a la presó per les seves pròpies companyes de cel·la.

